

JULKISET PALVELUT UHATTUINA

TTIP, CETA ja liike-elämän lobbaajien ja kauppaneuvottelijoiden salaliitto

Tiivistelmä

Euroopan unionin (EU) julkisia palveluja uhkaavat kansainväliset kauppaneuvottelut, jotka vaarantavat yritysvoittojen vuoksi hallitusten sääntelymahdollisuuksia ja kansalaisten pääsyä vesihuollon, terveydenhuollon ja energian kaltaisiin palveluihin. Näiden pyrkimysten huipentuma ovat EU:n Kanadan kanssa solmima CETA-sopimus, jonka ratifiointi voitaisiin aloittaa vuoden 2016 aikana, ja Yhdysvaltain kanssa neuvoteltava TTIP-sopimus. Pahimmassa tapauksessa tämä voi lopullisesti kytkeä julkiset palvelut kaupallistumiseen, josta ne eivät pystyisi palautumaan – olivatpa tulokset hyvinvoinnin kannalta kuinka huonoja tahansa.

Tässä raportissa valotetaan suuryhtiöiden ja kauppaneuvottelijoiden salaliittoa EU:n kansainvälisten kauppasopimusten yhteydessä. Raportissa esitellään palveluyritysten aggressiiviset, TTIP- ja CETA-sopimukseen liittyvät päämäärät, joissa vaaditaan markkinoiden avaamista terveydenhuollon, kulttuuri- ja postipalvelujen sekä vesihuollon aloilla. Tämä puolestaan antaisi yrityksille mahdollisuuden päästä näille markkinoille ja hallita niitä. Siinä myös osoitetaan, että EU:n kauppaneuvotteluista vastuussa olevat henkilöt ovat ottaneet palvelualat avosylin vastaan: vuoden 2014 syyskuussa julkaistu konsolidoitu CETA-sopimus, TTIP-osioiden luonnokset ja sisäiset neuvotteluasiakirjat heijastelevat kaikki liike-elämän lobbaajien toivomuksia.

Tärkeimmät tulokset:

1. **TTIP:ssä ja CETA:ssa on selviä merkkejä siitä, että niihin ovat vaikuttaneet samat palvelualoilla toimivien yritysten eturyhmät, jotka ovat viime vuosikymmenien saatossa kehittyneet**

aikaisempien kauppaneuvottelujen aikana. Näitä ovat esimerkiksi EU:n vahvin yritysten eturyhmä BusinessEurope ja European Services Forum, joka on elinkeinoelämän järjestöistä sekä suurista British Telecommunicationsin ja Deutsche Bankin kaltaisista yrityksistä koostuva eturyhmä.

2. **Teollisuuden ja Euroopan komission välinen suhde on kahdensuuntainen. Komissio kannustaa aktiivisesti yrityksiä lobbaamaan kauppaneuvottelujen yhteydessä.** Tätä on kutsuttu käänteiseksi lobbaukseksi, eli "viranomainen lobbaa yrityksiä lobbaamaan viranomaista". Pierre Defraigne, Euroopan komission kauppaosaston entinen varapääjohtaja, puhuu "koko järjestelmän kattavasta komission ja yritysmaailman välisestä vehkeilystä".

3. **Yritysten eturyhmä on menestynyt erinomaisesti nyt kun CETA:sta näyttää tulevan ensimmäinen EU-sopimus, jossa palveluja käsitellään "negatiivisen listan" muodossa.** Tämä tarkoittaa, että vapauttaminen koskee kaikkia palveluja, joiden osalta ei tehdä nimenomaista poikkeusta. Tässä poiketaan rajusti EU:n kauppasopimuksissa tähän asti käytetyistä positiivisista listoista, jotka eivät vaikuta muihin aloihin vaan ainoastaan niihin palveluihin, joiden liberalisointiin hallitukset ovat suostuneet. Negatiivinen lista laajentaa kauppasopimusten soveltamisalaa dramaattisesti, kun hallitukset sitoutuvat toimiin aloilla, joista ne mahdollisesti eivät ole tietoisia. Näitä ovat esimerkiksi tulevaisuudessa kehittyvät uudet palvelut. Samoin voi käydä TTIP:n kanssa, koska komissio painostaa EU:n jäsenvaltioita hyväksymään saman arveluttavan strategian, mikä vastaa liike-elämän eturyhmän vaatimuksia.

4. **Suuret yritykset ovat lobbaustoiminnassaan onnistuneet vastustamaan julkisten palvelujen sulkemista CETA- ja TTIP-sopimusten ulkopuolelle. Molemmissa sopimuksissa käsitellään lähes kaikkia palveluja.** Hyvin rajallista yleistä poikkeusta sovelletaan "hallituksen päätösvallan puitteissa tarjottaviin" palveluihin. Jos tätä poikkeusta haluaa hyödyntää, palvelua ei saa tarjota "kaupallisesti tai kilpaillen yhden tai useamman taloudellisen toimijan kanssa". Nykyään lähes kaikilla perinteisillä julkisen sektorin aloilla kuitenkin on yksityisyrittäjiä julkisten palveluntarjoajien rinnalla, mikä usein johtaa näiden väliseen rankkaan kilpailuun. Todellisuudessa tämä rajoittaa hallitusten päätösvaltaa koskevaa poikkeusta niin, että sitä ei voi soveltaa kuin muutamaan ydintoimialaan, esimerkiksi lainvalvontaan, oikeuslaitokseen tai keskuspankin palveluihin. Samankaltaisia ongelmia esiintyy niin kutsutussa "yleishyödyllisiä palveluja" koskevassa poikkeuksessa, koska se pidättää EU:n jäsenvaltioilla pelkästään oikeuden tarjota joitakin palveluja valtiollisen monopolin muodossa tai yksinoikeudella. Poikkeuksessa on sen verran porsaanreikiä, että sekään ei suojele julkisia palveluja tehokkaasti.

5. **Eniten julkisia palveluja uhkaavat luultavasti CETA:ssa olevat ja TTIP:seen kaavailut investointisuoja koskevat määräykset.** Sijoittajan ja valtion väliseksi riitojenratkaisumenettelyksi (investor-state dispute settlement, ISDS) kutsutun järjestelmän puitteissa tuhannet yhdysvaltalaiset ja kanadalaiset yritykset (sekä EU:ssa päämajaansa pitävät monikansalliset yritykset, jotka strukturoivat sijoituksensa Atlantin toisella puolella olevien tytäryhtiöiden kautta), voivat haastaa EU:n ja sen jäsenvaltiot oikeuteen, jos lainsäädännön myötä palvelualoilla tapahtuu yritysten voittoihin vaikuttavia muutoksia. Tämä saattaa johtaa usean miljardin euron vahingonkorvauksiin. Julkisia palveluja sääntelevä politiikka – veden hintarajoituksista aina yksityistämistoimien peruuttamiseen – on jo johtanut ISDS-vaateisiin.

6. **CETA:ssa ja TTIP:ssä olevat eri varaukset ja poikkeukset eivät suojele julkista sektoria tai sen järjestelemiseen tähtäävää demokraattista päätöksentekoprosessia riittävästi.** Tämä on asian laita, koska poikkeukset yleensä eivät sovellu vaarallisimpiin investointisuojustandardeihin tai

ISDS:ään. Siksi herkät julkisen sektorin palvelut, esimerkiksi koulutus, vedenhuolto, terveydenhuolto, sosiaaliturva ja eläkkeet, ovat vaarassa joutua kaikenlaisten sijoittajien hyökkäysten kohteeksi.

7. **Euroopan komissio noudattaa teollisuuden vaatimuksia ja pyrkii sitomaan nykyiset ja tulevat julkisten palvelujen liberalisoinnit ja yksityistämiset esimerkiksi seisauttamalla (standstill) ja peruuttamattomilla muutoksilla (ratchet) –** vaikka menneet päätökset olisivatkin osoittautuneet epäonnistuneiksi. Tämä saattaa uhata vesipalvelujen (Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Espanjassa, Ruotsissa ja Unkarissa), energiaverkkojen (Saksassa ja Suomessa) ja liikennepalvelujen (Isossa-Britanniassa ja Ranskassa) lisääntyvää kuntien omaksi työksi palauttamista. Jos tietyt Ison-Britannian kansallisen terveydenhuoltopalvelun (National Health Service, NHS) epäonnistuneet yksityistämishankkeet perutaan voittoa tavoittelemattomien terveydenhuollon palveluntuottajien vahvistamiseksi, tämä saatetaan tulkita CETA:n/TTIP:n vastaiseksi. Samoin saattaa käydä talouskriisin aikana koetuille rahoitusalan kansallistamisille ja uudelleensääntelyille.

8. **Jos suostumme yritysten esteetöntä pääsyä julkisiin hankintaprosesseihin koskeviin vaatimuksiin, tämä saattaa rajoittaa viranomaisten mahdollisuuksia tukea paikallisia ja voittoa tavoittelemattomia palveluntarjoajia ja lisätä julkisen sektorin työpaikkojen ulkoistamista yksityissektorille,** jossa henkilökunta usein joutuu tekemään samaa työtä heikommalla palkalla ja huonommilla ehdoilla. Hallitukset ovat CETA:ssa jo suostuneet usealla alalla tarvikkeiden ja palvelunhankinnan yhteydessä pakolliseen transatlanttiseen kilpailuttamiseen. Tämä on tehokas yksityistämiskeino, koska se vähitellen siirtää julkiset palvelut voittoa tavoitteleville palveluntarjoajille. Alliance for Healthcare Competitivenessin (AHC) kaltaiset yhdysvaltalaiset eturyhmät ja Yhdysvaltain hallitus haluavat merkittävästi madaltaa TTIP:ssä transatlanttisia tarjouskilpailuja koskevia kynnyksiä.

9. **Sekä CETA että TTIP uhkaavat liberalisoida sosiaali- ja terveydenhuollon, minkä seurauksena uusien määräysten käyttöönottoaminen tällä alalla vaikeutuisi.** Sairaalapalvelut

kuuluvat nimenomaisesti Ison-Britannian TTIP-palveluja koskevaan tarjoukseen. CETA:n tekstissä sekä viime aikojen TTIP-luonnoksissa kaikkiaan 11 EU:n jäsenvaltiota liberalisoivat vanhuspalveluasumisen kaltaista pitkäaikaishoitoa (Belgia, Kypros, Tanska, Ranska, Saksa, Kreikka, Irlanti, Italia, Portugali, Espanja ja Iso-Britannia). Tämä saattaa vaikeuttaa toimenpiteitä, joiden tavoitteena on esimerkiksi suojella pitkäaikaishoitoalaa estämällä sijoittajia riipimästä yhtiöiden varoja. Tämänkaltaisen riipiminen johti esimerkiksi Ison-Britanniassa Southern Cross -yhtiön konkurssiin.

10. **EU:n viimeisin TTIP-palveluja koskeva tekstiluonnos rajoittaa rajusti yleispalveluvelvoitteiden (YPV) käyttöä ja rajaa julkisten postiyriyten kilpailua**, mikä heijastaa suurten, UPS:n ja FedExin kaltaisten kuriiriyriyten toiveita. Ilman lisämaksua syrjäseuduille suoritettavien päivittäisten postitoimitusten kaltaiset YPV:t pyrkivät takaamaan kohtuuhintaisen yleisen pääsyn peruspalveluihin.

11. **TTIP ja CETA uhkaavat vaarantaa julkisten sähkölaitosten mahdollisuutta tuottaa ja jakaa**

12. **+ sähköä yleisen edun tavoitteiden mukaisesti** esimerkiksi tukemalla uusiutuvaa energiaa ja näin taistelemalla ilmastonmuutosta vastaan. Erittäin harva EU-jäsenmaa on nimenomaisesti pidättänyt oikeuden ryhtyä kauppaneuvotteluissa tiettyihin sähköntuotantoon (vain Belgia, Portugali ja Slovakia) ja sähkön paikallisiin jakeluverkoihin (muun muassa Belgia, Bulgaria, Unkari ja Slovakia) liittyviin toimenpiteisiin.

13. **Yhdysvallat pitää TTIP:n kautta tapahtuvaa koulutusmarkkinoiden avautumista silmällä** aina johtamiskoulutuksesta ja kielikursseista lukioiden pääsykokeisiin. Euroopan markkinoilla toimivat yhdysvaltalaiset koulutusyritykset, esimerkiksi Laureate Education, Apollo Group ja Kaplan Group, saattavat hyötyä yhtä paljon kuin saksalainen Bertelsmann-mediayhtiö, joka äskettäin osti osan Yhdysvalloissa toimivasta verkokoulutusta tuottavasta Udacitystä. Euroopan komissio on tiedustellut EU:n jäsenvaltioiden "mahdollisia joustamishaluja" mitä tulee Yhdysvaltain koulutuspalveluja koskeviin pyyntöihin.

14. **Yhdysvaltain elokuvateollisuus haluaa, että eurooppalaista sisältöä koskevat kiintiöt sekä paikallista elokuvateollisuutta tukevat ohjelmat** (esimerkiksi Puolassa, Ranskassa, Espanjassa ja Italiassa) poistettaisiin TTIP:n myötä. Motion Picture Association of American (MPPA) kaltaiset eturyhmät sekä Yhdysvaltain hallitus vastustavat siksi Ranskan hallituksen ajamaa audiovisuaalipalvelujen sulkemista EU:n TTIP-mandaatin ulkopuolelle. Nyt ne pyrkivät mahdollisuuksien mukaan rajaamaan tätä poikkeusta esimerkiksi sulkemalla radio- ja televisiolähetykset audiovisuaalipalvelujen käsitteen ulkopuolelle. Niillä vaikuttaa olevan BusinessEuropen kaltaisten EU:n yritysryhmien sekä Euroopan komission tuki näille toimille.

15. **Euroopassa julkisiin palveluihin osallistuvat BlackRockin kaltaiset sijoittajat voivat käyttää TTIP:n ja CETA:n rahoituspalveluja ja investointisuoja koskevia määräyksiä omien intressiensä puolustamiseen "työläitä" säännöksiä vastaan**, jotka tähtäävät esimerkiksi työolosuhteiden parantamiseen pitkäaikaishoidon alalla. Ison-Britannian rahoituspalvelualaa edustavat TheCityUK:n kaltaiset eturyhmät ajavat voimakkaasti "kokonaisvaltaista" TTIP-sopimusta, jonka "tulisi kattaa kaikki transatlanttisen talouden näkökohdat".

16. **Myös yhdysvaltalaiset palveluyritykset lobbaavat sen puolesta, että TTIP:ssä käsiteltäisiin esimerkiksi työlainsäädännön kaltaisia "kaupan esteitä"**. Esimerkiksi yhdysvaltalainen Home Instead -yritys, joka on useassa eri EU:n jäsenvaltiossa toimiluvan saanut, johtava vanhuskotihoidon palvelujen tarjoaja, haluaa, että TTIP:ssä tartuttaisiin "joustamattomiin työlakeihin", joissa vaaditaan, että yritykset antavat osa-aikatyöntekijöille "laajamittaisia etuuksia, mukaan lukien maksettua lomaa". Yritys väittää, että tämä "nostaisi kotihoidon kustannuksia tarpeettomasti".

TTIP:n ja CETA:n kaltaisissa sopimuksissa vaakalaudalla on oikeus elintärkeisiin palveluihin. Lisäksi kyse on omista mahdollisuuksistamme ohjata kaikenlaisia palveluja koko yhteiskunnan parhaaksi. Jos kauppaneuvottelijat jätetään omilleen, yhteistä hyvää ajavien päätösten toteuttamisesta tulee lopulta mahdotonta.

Yksi tapa suojella julkisia palveluja suurelta kauppahyökkäykseltä olisi sulkea kokonaan ja yksiselitteisesti julkiset palvelut kaikkien EU:n kauppasopimusten ja -neuvottelujen ulkopuolelle. Tämä poissulkeminen ei kuitenkaan mitätöi CETA:ssa ja TTIP:ssä esiintyviä

moninaisia muita uhkia, sillä monet sopimusmääräyksistä ovat vaaraksi demokratialle ja kansalaisten hyvinvoinnille. TTIP ja CETA on torjuttava, kunnes ne suojelevat yleisen hyvän vuoksi tapahtuvaa sääntelyä.

Julkaisijat: Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs (AITEC), Corporate Europe Observatory (CEO), European Federation of Public Services Unions (EPSU), Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO), Transnational Institute (TNI), Vienna Chamber of Labour (AK Vienna) ja War on Want

Amsterdam / Bryssel / Lontoo / Pariisi / Wien / Varsova, Lokakuu 2015

